

Getuigenis van geweldloos verzet: Franz Jägerstätter (1907 – 1943)

In deze viering over “actief geweldloos verzet” maken we kennis met een martelaar van de 20e eeuw. In die eeuw telde men meer martelaren dan in de eeuwen van het Romeinse Keizerrijk.

Franz Jägerstätter wordt in 1907 geboren uit een relatie van twee dorpsjongeren zonder middelen. Ze kunnen niet trouwen. In zulke gevallen wordt het kind opgevoed door de grootouders, niet van moeders kant omdat daar al te veel monden zijn, maar van vaders zijde.

-Tien jaar later wordt hij daar weggehaald want dan kan zijn moeder trouwen met 'n kleine pachtboer, van wie Franz trouwens de achternaam krijgt.

-Nog eens tien jaar later, 1927, trekt Franz weg, van miserie. Hij wordt gastarbeider in de mijnindustrie, eerst in Duitsland, later bij de Hongaarse grens.

-Drie jaar later keert hij in goeden doen, modieus gekleed, terug naar z'n dorp, stel je voor, op een moto – de eerst moto in het dorp. Maar hij is veranderd; Het ongodsdienstig socialisme van het arbeidersmilieu stoot hem af. “Vrede, liefde, ‘de hoogste goederen’, zijn op de duur niet houdbaar zonder Godsgeloof”, schrijft hij in zijn vrije tijd als liefhebber-dichter.

In 1933 herhaalt zich de geschiedenis. Franz krijgt nu zelf een kind bij een meisje, met wie hij om economische redenen niet kan trouwen. Dat kind wordt opgevoed bij haar ouders.

In 1936, drie jaar later, trouwt Franz na zes maanden verkering met de diepgelovige Franziska Schwaninger. Zo wordt hij toch een kleine zelfstandige boer. Hij biedt aan om zijn kind in huis te nemen, maar dat wil de schoonfamilie niet meer.

Er komt een grote ernst en een diepe vreugde over het koppel. “*Ik had niet kunnen denken dat getrouwd zijn zo mooi kan zijn*”, noteert hij. Kort na elkaar worden drie meisjes geboren. Zijn geloof steekt ongewoon af in het dorp, maar men apprecieert zijn ernst.

1938: Oostenrijk wordt sinds 1933 overrompeld door de nazi-propaganda die ijvert voor aansluiting van het land bij het Groot-Duitse Rijk van Hitler. Franz stemt tegen de ‘Anschluss’ . Hij is ongelukkig met de houding van de kerkleiding die zich volgens hem laat inpakken. Van bij het begin is hij consequent. Als de brandweer van zijn dorp een collecte houdt voor de nazipartij, stapt Franz er uit; blussen kan ook zonder partij. Hij blijft neen zeggen tegen alles wat met de partij te maken heeft, ook in de kleinste dingen, ook al kost dat zijn gezin bepaalde voordelen, zoals cadeautjes bij feesten. Gelukkig is men in het dorp niet nazigezind; de kritische houding van Franz zou hem elders al veel vroeger in moeilijkheden hebben gebracht.

Van oktober 1940 tot april 1941 wordt Franz – hij is 33 – met de oudere lichten opgeroepen voor de militaire basistraining. Zijn dienst wordt een soort retraite, die hem sterkt in zijn opvattingen. Hij steekt niet weg dat hij katholiek is. Zijn overste geeft hem zondag na zondag staldienst zodat hij niet naar de mis kan. Hij zoekt geestelijke kracht door toe te treden tot de derde orde van Franciscus. Intussen sterkt en steunt hij in zijn vele brieven zijn vrouw Franziska, die thuis met drie kleine kinderen ook nog eens boer moet zijn. Als hij voorlopig naar huis mag, is hij inwendig vastbesloten: met die oorlog doet hij niet mee.

Niet dat Franz Jägerstätter het zich gemakkelijk maakt. Hij blijft zich informeren. Hij ontmaskert nuchter ‘de heilige oorlog tegen het goddeloze Bolsjewisme’ als leugenpropaganda; hij noemt de aanval op Rusland een rooftocht. Tussendoor hoort hij over de ‘verdwijning’ van geesteszieken uit instellingen. Hij blijft nadenken over de vraag: mag men als soldaat meewerken met wat Hitler doet? Het antwoord van zijn omgeving luidt dat je op je eentje toch niets daartegen kan ondernemen. Maar volgens Franz kan je ‘op je eentje’ niet ingaan tegen het persoonlijk geweten.

Schrijvend, soms in lange kromzinnen, zoekt hij naar verheldering van zijn standpunten. Een citaat: *Andere volken hebben tenminste het recht God om vrede te vragen en dat Hij de Duitsers de wapens uit de hand zou slaan. En hoe is het voor ons niet echt een aanfluiting als wij God om vrede bidden, terwijl wij die toch helemaal niet willen, want dan moesten we toch eindelijk de wapens neerleggen. Of hebben we nog niet genoeg schuld op ons geladen?*

Hij, die enkel lager onderwijs genoot, studeert. Op de Bijbel, op de encycliek "Mit brennender Sorge" waarin paus Pius XI het nazisme als levensbeschouwing veroordeelde.

Hij bidt. De dagelijkse eucharistieviering wil hij niet missen. **De kern van zijn verzet is zijn weigering om te zondigen en het eeuwig leven te verliezen, zo formuleert Franz zijn geloof in de catechismustaal die hij geleerd heeft.**

Alleen? Ja en neen. Hij vraagt anderen om raad. Iemand werpt Franz voor de voeten dat hij met zijn houding een blaam werpt op allen die gesneuveld zijn, maar over de doden wil Franz niet oordelen. Franz verstuurt voedsel- en hulppakketten naar soldaten aan het front, maar hij schrijft hen ook, soms met zeer duidelijke en gevaarlijke bewoordingen. Een pastoor, die door de nazi's uit zijn parochie was verbannen, discussieert eindeloos met Frans die hij wil weerhouden van dienstweigering, maar zegt tenslotte: "Ik moet hem gelijk geven, maar ik wil hem redden".

Vanaf zijn terugkeer op het erf, in april 1941, vrezden Franz en Fraziska een nieuw oproepingsbevel. Zij weet dat hij zal weigeren. Zij merkt hoe hij worstelt. Zij ontdekt dat hij een periode vast. Als ze merkt dat hij enkele dagen na elkaar niet te communie gaat, vraagt ze hem wat er gaande is; pastoor Karobath had hem gezegd dat zijn besluit neerkwam op zelfmoord. Het was Franziska die haar man weer verzoende met zichzelf. Het groot besluit wordt gedragen door een intens christelijk leven. Franz gaat bijvoorbeeld helpen bij geburen, soms ondanks oude ruzies en veten.

Op 23 februari 1943 komt het oproepingsbevel, twee dagen later moet hij in de kazerne zijn. Hij wil niet thuis blijven met zijn weigering, om zijn gezin niet in gevaar te brengen. Na een eerste verhoor in de kazerne moet hij naar de militaire gevangenis in Linz, waar de verhoren langer en grondiger zijn.

Zijn aantekeningen en brieven gaan nu nog dieper. Een centrale plaats neemt de passie van Jezus. In Petrus die zijn Heer verloochende herkent Franz de schrik voor de machtigen der aarde. Als ook hijzelf zou toegeven aan die vrees voor de mensen, dan zou hij doen als Petrus en hij zou zich dat bitter berouwen, schrijft hij. Medegevangenen herinneren zich later dat hij vaak de rozenkrans bad. Zijn gebedenboekje van de derde orde van Franciscus is bijna kapot gelezen.

Herroeping van zijn weigering om de eed van trouw aan Hitler af te leggen, dat is het wat zijn militaire verhoorders willen. Maar dat blijft Franz consequent weigeren.

Op 4 mei 1943 wordt hij naar de militaire gevangenis in Berlijn overgeplaatst. Hij is afschuwelijk eenzaam met zijn beslissing. Daarom is hij zo blij als hij van de gevangenisbezoekenier verneemt dat een Oostenrijkse pater zoals Franz om dezelfde reden werd terechtgesteld. Franz jubelt bijna; dus is hij toch niet de enige! Nog even mag zijn vrouw met de pastoor twintig minuten op bezoek komen. De pastoor praat de hele tijd in op Franz, nu met het argument dat hij door zijn houding zondigt tegen het vierde gebod, eert vader en moeder. Franziska kan nauwelijks iets zeggen. Maar Franz wéét, voelt dat zij achter hem staat, hoe hard haar dat ook valt.

Op 14 juli wordt de doodstraf bevestigd. Van dan af blijft Franz 24 uur op 24 geboeid, om zelfmoord te voorkomen. Hij kan nog net met moeite schrijven. Uit die tijd dateert de aantekening: *'beter de handen geboeid dan de wil'*.

Hij bidt veel. Hij weet niet wanneer het vonnis wordt voltrokken. Tot twee keer toe maakt hij een document met vragen. *"Kan iemand die beantwoorden?"* schrijft hij erboven. *"Wie slaagt erin tegelijk soldaat van Christus en soldaat voor het nationaalsocialisme te zijn, te vechten voor de overwinning van Christus en zijn Kerk en tegelijk voor de nationaalsocialistische overwinning?"*

Dag na dag leest hij het Nieuwe Testament. Boven zijn 208 genummerde aantekeningen daarbij, in een schriftje van 51 bladzijden, schrijft hij: *"wat elke christen moet weten"*. Bij punt 208, kort voor zijn dood, schrijft hij over 'vertrouwen en uithouden' heel de tekst van Mt 10, 26-42 over met o.m. *"wees niet bang voor hen die wel het lichaam doden... wees liever bang voor hem die in staat is én ziel én lichaam om te laten komen in de Gehenna"*.

In de ochtend van 9 augustus 1943 verneemt Franz dat hij om 16 uur zal worden onthoofd – met de guillotine. Hij kan nog terug. Dat hij trouw is gebleven aan zijn geweten, noemt Franz in zijn laatste notities zijn grootste genade.

Een vriendelijke noot om te eindigen. In maart 2012 vierde Franziska, zijn vrouw, haar 99e verjaardag. Zij maakte in 2007 de zaligverklaring mee van haar man. De grote kerk gaat traag vooruit. Het zijn eenzame soms onbekende profeten zoals Franz Jägerstätter die radicaal Jezus navolgen. Veertig jaar lang heeft men gezwegen over hem. Nog eens dertig jaar later erkent, herkent de grote kerk hem en verklaart hem zalig.

Geert Delbeke
De Lier – 21 oktober 2012

Bronnen:

Erna PUTZ: *Franz Jägerstätter. ... besser die Hände als der Wille gefesselt...*, Grünbach, Edition Geschichte der Heimat, 1997, tweede bijgewerkte uitgave (de eerste uitgave verscheen in 1987)

Erna PUTZ (ed.): *Franz Jägerstätter. Der gesamte Briefwechsel mit Franziska. Aufszeichnungen 1941-1943*, Wien-Graz-Klagenfurt, Styria Verlag, 2007

www.jaegerstaetter.at en andere websites